

УДК 378.134:784

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Лі Данься

У статті розглядаються теоретичні основи формування виконавської культури особистості. Структура виконавської культури майбутнього вчителя музики представлена у вигляді двох напрямків: музично-виконавська діяльність та музично-виконавська свідомість. У структурі виконавської культури майбутнього вчителя музики виділені музичні утворення: наявність і розвиненість музичних задатків і здібностей; системність музичних знань; музична активність, що виявляється в уміннях і навичках; розвиненість емоційно-оцінного ставлення (оцінки, смаки, ідеали, погляди) і образного мислення, що дозволяє орієнтуватися в різноманітні музичних цінностей.

Ключові слова: виконавська культура, музичні утворення, майбутній вчитель музики.

В статье рассматриваются теоретические основы формирования исполнительской культуры личности. Структура исполнительской культуры будущего учителя музыки представлена в виде двух направлений: музыкально-исполнительская деятельность и музыкально-исполнительское сознание. В структуре исполнительской культуры будущего учителя музыки выделены музыкальные образования: наличие и развитость музыкальных задатков и способностей; системность музыкальных знаний; музыкальная активность, которая проявляется в умениях и навыках; развитость эмоционально-оценочного отношения (оценки, вкусы, идеалы, взгляды) и образного мышления, что позволяет ориентироваться в разнообразии музыкальных ценностей.

Ключевые слова: исполнительская культура, музыкальные образования, будущий учитель музыки.

The article deals with theoretical foundations of forming the culture of performance. The structure of future music teachers' performance culture is presented in the form of two directions: musical performance activities and musical performance consciousness. In the structure of future music teachers' performance culture there are identified such musical formations as: faculties for music and their maturity; systemacy of musical knowledge; musical activity that manifests itself in skills; maturity of emotional evaluative attitudes (valuation, tastes, ideals, views) and imaginative thinking which allows to find one's way in the variety of musical values.

Key words: performance culture, musical formations, future teacher of music.

Проблема підготовки майбутніх педагогів є однією з актуальних у різноманітних сферах сучасного життя. Це обумовлено тим, що всі зміни, які відбуваються в суспільстві в цілому і у сфері освіти зокрема, сконцентровані на особі педагога, який є ключовою фігурою в соціальних процесах ХХІ століття. Завдяки діяльності педагогів реалізується державна політика в створенні інтелектуально-творчого потенціалу нації, розвитку науки і техніки, формуванню культури людини.

Осмислення сучасних процесів розвитку суспільства й освіти передбачає поглиблене розуміння ролі в них культури. Саме культура виступає, з одного боку, ефективним чинником творення і вдосконалення нашого багатогранного світу, а з іншого, формує в людині особистість.

Культура є тією сферою, в якій розвиваються творча індивідуальність та інтелектуальний потенціал, створюються умови для самореалізації і культуротворчості, відкриваються безмежні перспективи для самоудосконалення і саморозвитку людини. Найважливішою ланкою в забезпеченні такого розвитку виступає система освіти, орієнтована на проблеми культурного розвитку особистості, формування її духовності і пошук нових пріоритетів, що відображають прогрес загальнолюдської культури.

Освіта – значуща частина культури суспільства й особистості. Найважливіша функція освіти полягає в передачі вмісту культури, її сенсу наступним поколінням.

Суспільство зацікавлене у вихованні духовно багаті особистості, здатної цінувати, зберігати і привласнювати цінності культури. При цьому важливо, щоб людина не лише повторювала історичний досвід попередніх поколінь, що склався і побудований на основі культурних цінностей, але і доповнювала та поглиблювала його творчістю нового.

У новому тисячолітті в світовому освітньому процесі намітилися тенденції, які свідчать про значення системи освіти в контексті загальної і духовної культури особистості. Через це підготовка сучасного педагога пов'язана з формуванням у нього загальнокультурних особистих якостей, які включають формування виконавської культури.

Мета дослідження полягає у виявленні основних ознак і властивостей музичного виконавства як відносно самостійного явища виконавської культури.

Сучасна наука, що досліджує різноманітні прояви музичної культури людини, є складною системою знань, пов'язаних з пізнанням різних музичних явищ, внутрішніх закономірностей музики, її функціонуванням. Теорія музичного виконавства займає своє особливе місце в охопленні цілої низки складних проблем, вирішення яких вимагає різних наукових підходів і спільних зусиль спеціалістів у галузі естетики, психології, педагогіки, музикознавства. Плідність і перспективність теорії музичного виконавства забезпечується її послідовною опорою на методологічні принципи. У галузі естетики й мистецтвознавства музично-виконавська діяльність постає як динамічна система, складовими якої є композиторська творчість, творчість інтерпретатора та слухачка "співтворчість".

Готовність майбутнього педагога до вирішення завдань формування виконавської культури вимагає пильного розгляду цього поняття з точки зору змісту, сутнісних характеристик, структури.

У філософських і психолого-педагогічних працях розглядається роль культури в музичному розвитку особистості дитини (Е. Абдулін, Ю. Б. Алієв, Н. Ветлугіна, Д. Кабалевський, М. Каган, Т. Комарова, В. Кудрявцев, Б. Неменьський, О. Радінова, Р. Чумічева, Б. Юсов та ін.) і наголошується, що музичне виховання спрямоване, перш за все, на залучення підростаючого покоління до музичної культури.

В психолого-педагогічних дослідженнях культура розглядається з позицій особистісного і діяльнісного підходів, як внутрішнє джерело психічної активності та загального розвитку дитини (Є. Бондаревська, Л. Виготський, П. Гальперін, О. Запорожець, Б. Ліхачов та ін.). Взаємодія дитини і культури, на думку Л. Виготського, складається як двосторонні стосунки: з одного боку, в процесі свого розвитку дитина опановує цінності культури, вони "встають" у її психіку, з іншого – відбувається "вростання" самої дитини в культуру.

Поняття "виконавська культура майбутнього вчителя музики" досить розповсюджене в методичній літературі і практиці виховання, проте наукових досліджень, присвячених цілісному теоретичному вивченню даного феномену, немає.

Проте у зв'язку з вивченням виконавської культури майбутніх вчителів музики часткове теоретичне осмислення проблеми відбивається в роботах Г. Грищенкої, О. Дороніної, І. Павлової, Я. Родь, Р. Тельчарової, М. Фадєєвої.

Розробкою цієї проблеми впродовж багатьох років займаються музикознавці, виконавці, педагоги та ін. У психологічних дослідженнях (Л. Бочкарьова, О. Йоркіної, Г. Когана, О. Юрченка та ін.) розглядаються особливості виконавської інтерпретації в умовах концертного виступу. Питання психологічної саморегуляції розглядали С. Науменко, В. Петрушин, В. Подуровський, Б. Теплов та ін. Теоретичну базу дослідження складають праці з історії концертного виконавства (В. Ражніков, В. Стахов, Г. П'ятигорський та ін.); роботи, присвячені проблемам стилю і художньої інтерпретації (Л. Ауер, Ю. Єлагін, Г. Ципін та ін.).

Так, на думку М. Кагана, виконавство є "... повноцінним видом художньої творчості, поряд з діяльністю композитора, драматурга" [2, с. 348], але воно має виразні відмінності, що зумовлені сформованістю особистісних якостей музиканта як виконавця, специфічними особливостями сфери художньо-творчої діяльності, суспільною значущістю, цінністю цього виду мистецтва.

Специфічною ознакою виконавства, на думку Є. Гуренка, є наявність художньої інтерпретації. Це відобразилося на авторській дефініції визначення музичного виконавства. Останнє тлумачиться як "вторинна, відносно самостійна творчість, що полягає в процесі конкретизації продукту первинної художньої діяльності" [1, с. 39].

Науковець обґрунтовує художньо-інтерпретаційну природу виконавства, досліджує своєрідність художньої інтерпретації та спростовує її ототожнення з процесом виконання й кінцевим результатом виконавської діяльності музиканта.

За твердженням О. Бодіної, виконавству властиві три масштабні рівні творчого процесу. Застосовуючи семіотичний аналіз до вивчення структури виконавського процесу, дослідниця вказує, що перший пов'язаний з усвідомленням виконавцем змісту окремих мотивів та інтонацій на основі розкриття їхнього семантичного значення. Другий – з переведенням семантичної конкретизації в художнє узагальнення. Третій – із завершенням перших двох і оформленням певного драматургічного задуму виконавця. Н. Корихалова характеризує дві антитези процесуального розвитку музичного виконавства: об'єктивізм та суб'єктивізм, і відмічає, що всі проблеми у сфері музичного виконавства покладені в результаті на інтерпретацію музики [3, с. 156].

Науковці досліджують виконавську культуру в сукупності потреб особистості, її оцінних уявлень, смаків, загальних і спеціальних здібностей, творчої позиції, виробленої в процесі активного засвоєння культурних цінностей.

Категорія "виконавська культура особистості" в науковій літературі поки що не має досить чіткого визначення. У словниках і довідкових джерелах з філософії, психології, педагогіки, естетики, мистецтвознавства це поняття не розглядається. Серед близьких понять позначені такі, як "духовна культура", "художня культура", "естетична культура", "музична культура". При всій очевидній належності до єдиного термінологічного поля ці поняття мають як загальні, так і відмітні характеристики.

Саме між виконавською і музичною культурою особистості існує діалектичний взаємозв'язок, що дозволяє обґрунтовано ввести категорію виконавської культури, в якій виражається здатність сприймати і творити світ музики не лише за технологічними законами музичного мистецтва, але і відповідно до норм виконавського відношення, які доторкаються з красою, досконалістю, гармонією.

Додатками виконавської культури повинні виступати її ціннісно-творчі орієнтації людини, що виявляються в єдності здібностей, музичних знань і навичок, відчуттів, оцінок і переконань. Структуру виконавської культури майбутнього вчителя музики ми представляємо у вигляді двох напрямків, що включає:

- *музично-виконавська діяльність* як прояв людської активності у сфері практичного опанування цінностей музичної культури;
- *музично-виконавська свідомість* як спосіб ставлення до музики, це внутрішній ідеальний план музичної діяльності, сукупність особистісно-психологічних процесів, що відбуваються в людському мозку, за допомогою яких відбувається освоєння музичних цінностей і музична творчість.

Так, в системі якостей виконавської культури особистості можуть бути присутніми такі показники, як музично-творча активність, музично-виконавські оцінки, погляди і переконання, що складаються в процесі досвіду музичного сприйняття і творчості.

В цілому система виконавської культури особистості в нашій концепції представлена як міра освоєння музичної культури та особистісно-творчої самовіддачі. У структурі виконавської культури майбутнього вчителя музики ми виділяємо такі музичні утворення, як:

- наявність і розвиненість музичних задатків і здібностей;
- системність музичних знань;
- музична активність, що виявляється в уміннях і навичках;
- розвиненість емоційно-оцінного ставлення (оцінки, смаки, ідеали, погляди) й образного мислення, що дозволяє орієнтуватися в різноманітті музичних цінностей.

Таким чином, ми можемо говорити про те, що виконавська культура майбутнього вчителя музики – це багатовимірне, комплексне поняття, сукупність якостей внутрішньої музичної культури людини і музично-творчої діяльності.

Література

1. Гуренко Е. Г. Проблемы художественной интерпретации: философский анализ / Е. Г. Гуренко. – Новосибирск : Наука, 1982. – 198 с.
2. Каган М. С. Морфология искусства: историко-теоретическое исследование внутреннего строения мира искусств / М. С. Каган. – Л. : Искусство, 1970. – 440 с.
3. Корихалова Н. П. Интерпретация музыки / Н. П. Корихалова. – М. : Музыка, 1979. – 208 с.